

Araştırma Makalesi/ Research Article

Çanakkale Cephesi'ne Ait Yeni Askerî Veriler Işığında Kayıp Şehitler ve Kayıp Bir Batarya Şehitliğinin Tespiti*

Murat Karataş**

(ORCID: 0000-0003-3581-0735)

Makale Gönderim Tarihi
20.08.2023

Makale Kabul Tarihi
28.08.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Karataş, M., "Çanakkale Cephesi'ne Ait Yeni Askerî Veriler Işığında Kayıp Şehitler ve Kayıp Bir Batarya Şehitliğinin Tespiti", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/ Özel Sayı: Dr. Recep Yaşa'ya Armağan: 2837-2870.

APA: Karataş, M. (2023). Çanakkale Cephesi'ne Ait Yeni Askerî Veriler Işığında Kayıp Şehitler ve Kayıp Bir Batarya Şehitliğinin Tespiti. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (Özel Sayı: Dr. Recep Yaşa'ya Armağan), 2837-2870.

Öz

Milli Savunma Bakanlığı tarafından 1998 yılında yayınlanan beş ciltlik *Şehitlerimiz* isimli eser, arşiv kayıtlarına göre hazırlanması bakımından konu ile ilgili ana kaynak olarak kullanılan en temel eserler arasındadır. Ancak savaşlar zamanında tutulan harp cerideleri ile diğer askerî ve resmî evraklara yansıyan şehitlere dair veriler de ana kaynak niteliğindedir; birinci el rafine bilgi sağlamaktadır.

* "Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince Desteklenmiştir. Proje Numarası: SBA-2021-3743"

** Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, muratkrats@yahoo.com.

Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Turkey.

Bu makalede, Birinci Dünya Savaşı sırasında Çanakkale Cephesi'ndeki İntepe-Çakaltepe mıntıkasında görevli iken şehit olanlara dair Milli Savunma Bakanlığı tarafından yayınlanan *Şehitlerimiz* isimli eserdeki veriler ile 1915 yılına dair Osmanlı askeri arşiv belgelerinde yeni ortaya çıkan verilerin karşılaştırılması yoluyla aradaki farklar ortaya çıkarılmış; bu yolla, eksik veya hatalı bilgilerin giderilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca günümüzde bahsi geçen mıntika içerisinde mevcut olmayan ancak 1915 yılında mevcut olduğu anlaşılan bir Batarya Şehitliği hakkında yeni tarihsel askerî veriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi, Şehitler, Şehitlikler

Lost Martyrs and a Lost Battery Martyrdom in the Light of New Military Data of the Çanakkale Front

Abstract

The five-volume work called *Our Martyrs*, published by the Ministry of National Defense in 1998, is among the most basic works used as the main source on the subject in terms of being prepared according to archive records. However, the data on the war records kept during the wars and the martyrs reflected in other military and official documents are also the main source; provides first-hand refined information.

In this article, the differences were revealed by comparing the data in the work titled *Our Martyrs*, published by the Ministry of National Defense, about those who were martyred while serving in the İntepe-Çakaltepe region of the Çanakkale Front during the First World War, and the newly emerged data in the Ottoman military archive documents of 1915; In this way, it is aimed to eliminate missing or erroneous information. In addition, new historical military data are presented about a Battery Martyrdom that does not exist in the aforementioned area today, but was found to be present in 1915.

Keywords: First World War, Çanakkale Front, Martyrs, Martyrdoms

Giriş

Çanakkale Cephesi'nde Anadolu yakası savunma tertibatı, Müstahkem Mevki Komutanlığı'na bağlı olarak faaliyet yürütmüştür. İntepe-Çakaltepe mıntıkası da Müstahkem Mevki Komutanlığı'na

bağlıdır.¹ Bu çerçevede Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur, Ağır Topçu 24'lük Batarya, Ağır Topçu 12'lik Batarya (Bulgar Topu), Ağır Obüs Numune Taburu (İntepe), Ağır Topçu 21'lik Batarya (İntepe), 15'lik Çakaltepe Bataryası, 8'inci Alman Bataryası, Ağır Topçu 5'inci Alay 8,8'lik Batarya (İntepe), Yavuz Bataryası ve 12'lik Tahir Efendi Bataryası bu mıntıkada konuşlanmıştı.

Çanakkale Savaşları başlamadan önce ve savaşlar sırasında kurulan büyük ve küçük çaplı bu bataryalar,² 1915 yılının Şubat ayından muharebelerin devam ettiği 9 Ocak 1916 tarihine kadar faaliyette bulunmuşlardır. Bu bataryaların askerî personellerinden hafif veya ağır yaralı olanlar çevredeki en yakın sıhhiye birliğine, oradan da gerekirse sabit hastanelere sevk edilmişlerdir. Bu bakımdan 1915 yılına dair hastane kayıtları, şehit ve yaralı askerler hakkında çok kıymetli veriler sunmaktadır.

Avrupa tahsilli bir doktor olarak cephede "İntepe- Çakaltepe Mıntika Tâbîbi Emrâz-ı Asabiyye Mütihazsası" olarak görev yapan Doktor Şefik Hüsni,³ 1916 yılının hemen başında, kendisinden önceki "mecrûhin ve şühedâ defterini ilcâ-yı merâk ile" incelemiş; tahsili sırasında edindiği tecrübelerine dayalı olarak "Avrupa'da neşri mu'tâd olan istatistiklerle bi'l-âhare mukâyeseye medâr olur ümidiyle" bir rapor hazırlamıştır.⁴ Bu rapor, 19 Şubat sene 330 (4 Mart 1915) tarihinden 19 Kanûn-ı Evvel sene

¹ Çanakkale Cephesi'nde Müstahkem Mevki'nin harp tutanakları için bkz. *Çanakkale Muharebelerinde Müstahkem Mevki Cerideleri (02.08.1914-25.2.1915)*, 2 Cilt, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2019.

² Toplarını ve konuşlanışı için bkz. *Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi*, C. 5, Birinci Kitap, Ankara: Genelkurmay Yayını, 2012, Çizelge 5.

³ Türk siyasi ve kültürel hayatının önemli simalarından Şefik Hüsni Deymer, Çanakkale'de "bidayeti harpten beri hastaneye vürüd eden mecrûhine hizmeti ve emrâz-ı dahiliye ve sariyedeki mahâreti" nedeniyle 5 Kanunuevvel 1331 (18 Aralık 1915) tarihinde harp madalyası takdim edilmiştir. 16 Şubat 1916 tarihinde İntepe'den eşine yazdığı mektupta "Size uzunca yazmak için yeterli zamanım yok. Birtakim istatistikler çıkarmakla uğraşıyorum: Benim gibi iç dünyasına dalmayı seven genç bir adam ile bir şekilde uzaklaşmam gereken bu rakamlar arasında ne alaka var değil mi?" ifadelerini kullanacaktır. Bkz. *Dr. Şefik Hüsni Deymer Yaşam Öyküsü, Vazife Yazıları*, İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları, 2010, s. 13, 23. Deymer'in Çanakkale Savaşları esnasında çekilmiş fotoğrafı için ayrıca bkz. Ek 1.

⁴ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, Birinci Dünya Harbi (BDH) Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 1-7.

331 (1 Ocak 1916) tarihine kadar İntepe-Çakaltepe mıntıkasında yaralanan ve şehit düşen asker ve subayların künye bilgilerini de vermektedir. Şefik Hüsnü Bey, bahsedilen mevkiye ve tarih aralığında hastane kayıtlarından edindiği şehit ve yaralı defterlerindeki verilere göre, 49 asker 2 subay olmak üzere 51 şehit; 118 asker 1 yaralı olmak üzere 119 yaralı ile Alman asıllı 6 vefat ve bir yaralı bilgisi vermektedir.⁵

İntepe-Çakaltepe Mıntıkasında Şehit Olanlar

Milli Savunma Bakanlığı tarafından yayınlanan *Şehitlerimiz* isimli eserde, İntepe-Çakaltepe mıntıkasında şehit olanlara dair, birlik, isim, şehit olma yeri gibi verilerde tekdüze bir çıkarımın sağlıklı sonuç vermemesi⁶ nedeniyle Şefik Hüsnü Bey'in 5 Ocak 1916 tarihinde, şehit ve yaralı defterlerini inceleyerek raporladığı veriler esas alınarak bir karşılaştırma yapmak mümkün olabilmektedir. *Şehitlerimiz* isimli eserde yaralı bilgisi verilmediği için Şefik Hüsnü Bey'in yaralıları dair notları, karşılaştırmanın dışında tutulmuştur.

Kaydı Uyuşanlar

1- Şefik Hüsnü Bey, top atışı nedeniyle merminin kafasına tam isâbeti neticesi olarak Kumkale Topçu Taburu'ndan gelme Ağır Topçu 12'lik Taburun 2'nci Bölüğünde görevli Söğüdü (Bilecik) Ahmed oğlu Mehmed'in 19 Şubat sene 330 (4 Mart 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁷ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1398 sıra numaralı Ahmet oğlu Mehmed, 8'inci Alay 4'üncü Tabur, 2'nci Bölük'te görevlidir. Ölüm yeri Çanakkale Hastanesi'dir.⁸

⁵ Şefik Hüsnü Bey, hazırladığı cetvelde 49 şehit sayısı vermişse de ekler kısmında 48 künye bilgisi bulunmaktadır. Ayrıca raporunun başına şehit ve yaralı defterlerinin de bir bakıma yetersiz olduğunu imâ eder şekilde "mazbût ma'lûmâtın adem-i kifâyesine rağmen" ifadesini düşmüştür. *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 1-7. Şefik Hüsnü Bey'in hazırladığı rapordaki şehit künyeleri örneği için bkz. Ek 2.

⁶ Bu kayıtlarda, birlik isimleri, vefat yerleri, vefat tarihleri gibi verilerden bir sonuç elde etmek mümkündür; ancak künye verilerinin eksik bırakılan veya bilinmeyen kısımları nedeniyle sınırlı sayıda ve dağınık veriye ulaşmak mümkündür.

⁷ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3.

⁸ *Şehitlerimiz: Osmanlı-Rus, Osmanlı-Yunan, Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya, İstiklâl, Kore, Kıbrıs, İç Güvenlik*, Cilt 2, Ankara: Milli Savunma Bakanlığı Yayını, 1998, ss. 232-233.

2- Şefik Hüsnü Bey, top atışı nedeniyle merminin kafasına tam isâbeti neticesi olarak Kumkale Topçu Taburundan (gelme) Ağır Topçu 12'lik Taburu 2'nci Bölüğünde görevli Bayramiçli (Çanakkale) Halim oğlu Yusuf'un 19 Şubat sene 330 (4 Mart 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁹ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 363 sıra numaralı Halim oğlu Yusuf, 8'inci Alay 3'üncü Tabur, 12'nci Bölük'te görevlidir. Ölüm yeri Çanakkale Hastanesi'dir. Ancak şehidin kayıtlı olduğu il, hatalı olarak Bilecik şehri olarak belirtilmiştir.¹⁰

3- Şefik Hüsnü Bey, Kumkale Topçu Taburundan (gelme) Ağır Topçu 12'lik Taburu 2'nci Bölüğünde görevli Bartınlı Mehmed oğlu Hüseyin'in 19 Şubat sene 330 (4 Mart 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.¹¹ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre şehit, ölüm tarihi 19 Şubat 1330 (4 Mart 1915) olarak belirtilen 872 sıra numaralı Mehmet oğlu Hüseyin isimli bir şehit kaydı ile uyumaktadır. Bu kayıta Bigalı (Çanakkale) olduğu belirtilen bu şehidin, 19'uncu Tümen 57'nci Alay 3'üncü Tabur 10'uncu Bölük'e bağlı piyade eri olarak Arıburnu Cephesi'nde vefat etmiş olduğu bilgisi yer almaktadır. Burada belirtilen ölüm tarihinde, henüz Arıburnu Cephesi'nin açılmamış olması nedeniyle¹² *Şehitlerimiz* kitabındaki kaydın bu kısmının hatalı olduğu; bahsedilen şehidin Şefik Hüsnü Bey'in belirttiği kişi olduğu anlaşılmıştır.¹³

4- Şefik Hüsnü Bey, büyük çapta mermi isâbeti neticesi olarak Kumkale Topçu Taburundan (gelme) Tekirdağlı Osman oğlu Ahmed'in 19 Şubat sene 330 (4 Mart 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.¹⁴ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 14 sıra numaralı Osman oğlu Ahmet, 8'inci Alay 3'üncü Tabur, 12'nci Bölük'te görevlidir. Ölüm yeri Çanakkale Hastanesi'dir.¹⁵

⁹ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3.

¹⁰ *Şehitlerimiz...*, C. 1, ss. 482-483.

¹¹ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3.

¹² Arıburnu Cephesi, 25 Nisan 1915 tarihinde açılmıştır.

¹³ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 224-225.

¹⁴ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3.

¹⁵ *Şehitlerimiz...*, C. 4, ss. 478-479.

5- Şefik Hüsnü Bey, bataryada merminin tam isâbeti neticesi olarak Ağır Obüs Numune 1'inci Tabur 1'inci Bölük'ten Seyidgazili (Eskişehir) Hüseyin oğlu Zekeriya'nın 20 Nisan sene 331 (3 Mayıs 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.¹⁶ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1308 sıra numaralı "İslam Hemşirezadesi" lakaplı Hüseyin oğlu Zekeriya, 1307 yılı (1891) doğumludur, 24 yaşındadır; ölüm yeri "Çanakkale Muharebesi"dir.¹⁷

6- Şefik Hüsnü Bey, Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'ten Sandıklılı (Afyon) Mustafa oğlu Hasan'ın 23 Nisan sene 331 (6 Mayıs 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.¹⁸ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 660 seri numaralı kayıтта, aynı tarihte şehit olan Hasan için 12'lik Obüs Bataryası'nda görev aldığı belirtilmiştir; ancak şehit hatalı olarak Kocaeli iline kayıtlanmış; yine hatalı olarak babasının ismi Hüseyin olarak belirtilmiş ve şehâdet yeri olarak "Kumkale Muharebesi"¹⁹ ifadesi kullanılmıştır.²⁰

7- Şefik Hüsnü Bey, Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'ten Ankaralı İzzet oğlu Abbas'ın 1 Mayıs 331 (14 Mayıs 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.²¹ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1806 sıra numaralı kayıтта, 22 yaşındaki İzzet Oğlu Abbas'ın, Çanakkale Hastanesi'nde vefat ettiği belirtilmiştir; ancak şehidin hatalı olarak Kütahya iline kaydedildiği ve yine hatalı olarak şehâdet tarihinin 15 Temmuz 1331 (28 Temmuz 1915) olarak kaydedildiği görülmektedir.²²

¹⁶ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3a.

¹⁷ *Şehitlerimiz...*, C. 3, ss. 28-29.

¹⁸ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-1.

¹⁹ Kumkale Muharebesi, 25-27 Nisan 1915 tarihleri arasındadır. Bkz. Yeşim Karayar, *Çanakkale Savaşları'nda Anadolu Yakası'nın Savunması ve Kumkale Muharebesi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilimdalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2021.

²⁰ *Şehitlerimiz...*, C.4 ss. 36-37.

²¹ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-1.

²² *Şehitlerimiz...*, C. 4, ss. 160-161.

8- Şefik Hüsnü Bey, “dâne sukûtuyla toprak altında kalarak” Ağır Topçu 5’inci Alay 5’inci Bölük’ten gelen ve İntepe’de 8,8’lik bataryada görevli olan Safranbolulu Feyzullah oğlu Mehmed’in 27 Mayıs sene 331 (9 Haziran 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.²³ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1781 sıra numaralı kayıta “Kara Mehmet” lakaplı Feyzullah oğlu Mehmet, Alören Köyü’ndendir; 12’lik Ağır Topçu birliğine kayıtlıdır; ölüm yeri “İntepe Muharebesi”dir.²⁴ Ancak *Şehitlerimiz* kitabında aynı tarihte, aynı şehre kayıtlı, aynı köylü ve ölüm yeri “İntepe Muharebesi” olarak belirtilmiş olan 1780 sıra numaralı kaydın birlik kısmında 19’uncu Tümen 57’nci Alay, 3’üncü Tabur, 10’uncu Bölük ifadesi bulunmaktadır. Kitaptaki 1781 sıra numaralı kayıt ile 1780 sıra numaralı kayıt eşleşmektedir; fakat ilgili tarihte 57’nci Alay’ın İntepe Muharebesi’nde yer almaması²⁵ nedeniyle 1780 numaralı kaydın hatalı olduğu görülmektedir.²⁶

9- Şefik Hüsnü Bey, “dâne sukûtuyla toprak altında kalarak” 8,8’lik Alman Bataryası’nda ikmâl efrâdı olan Ispartalı Mestan oğlu Ali’nin 27 Mayıs sene 331(9 Haziran 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.²⁷ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1246 sıra numaralı kayıta, 5’inci Alay 5’inci Bölük’e ait “Gök Mehmet” lakaplı 16 yaşındaki²⁸ Mestan oğlu Ali, Yalvaç İlçesi’ne bağlıdır ve “İntepe Muharebesi”nde şehit düşmüştür.²⁹

10- Şefik Hüsnü Bey, gözetleme mahallinde merminin tam isabetiyle Ağır Topçu 8’inci Alay 4’üncü Tabur 3’üncü Bölük Tarassud Neferi İnegöllü Süleyman oğlu Mehmed’in 4 Haziran sene 331 (17 Haziran

²³ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-1a.

²⁴ *Şehitlerimiz...*, C. 5, ss. 146-147.

²⁵ 19’uncu Tümen’e bağlı 57’nci Alay, Çanakkale Savaşları boyunca Rumeli yakasında muharebe etmiştir. Bkz. *Harp Ceridelerine Göre Çanakkale Savaşlarında 57. Alay*, yay. Haz. Murat Karataş, Buğra Terzi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2021.

²⁶ *Şehitlerimiz...*, C. 5, ss. 146-147.

²⁷ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-1a.

²⁸ Çanakkale Savaşları sırasında askere alma yaşı 18 ile 40 yaşı arasındadır. Bkz. Eda Karataş, “Bak Bir Varmış Bir Yokmuş Eski Günlerde: Birinci Dünya Savaşı Osmanlı Yazınında Çocukta Savaş Algısı, Savaşta Çocuk Unsuru”, *Anafarta*, Sayı 18, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını, 2022, s. 39.

²⁹ *Şehitlerimiz...*, C. 3, ss. 132-133.

1915) şehit olduğu bilgisini vermektedir.³⁰ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 2245 sıra numaralı kayda göre, 1'inci Tabur 3'üncü Bölük'e bağlı olduğu belirtilen 25 yaşındaki Süleyman oğlu Mehmet, Kurşunlu Köyü'ndendir ve 12'lik Ağır Topçu Taburu, ölüm yeri olarak belirtilmiştir.³¹ Ancak aynı isim ve baba ismine, aynı il ve köye bağlı olduğu belirtilen ve aynı tarihte şehit olduğu bilgisi olan "Meydan-ı Harpte" vefat yeri ifadesi ile 2264 sıra numaralı kayıta, hata tespit edilmiştir.³²

11- Şefik Hüsnü Bey gözetleme mahallinde merminin tam isabetiyle Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'ten Balıkesirli Molla Natır oğlu İdris'in 4 Haziran sene 331 (17 Haziran 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.³³ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 3991 sıra numaralı kayda göre bağlı olan 40 yaşındaki Molla Natır oğlu İdris, Susurluk İlçesi'ne bağlıdır. 12'lik Ağır Topçu Taburu, ölüm yeri olarak belirtilmiştir. Ancak bağlı olduğu birlik hatalı olarak 1'inci Tabur 3'üncü Bölük şeklinde kaydedilmiştir.³⁴

12- Şefik Hüsnü Bey, gözetleme mahallinde merminin tam isabetiyle Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'ten Manisalı İsmail oğlu Said'in 4 Haziran sene 331 (17 Haziran 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.³⁵ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 838 sıra numaralı kayda göre Rütbesi "Onbaşı" olarak kaydedilen ve ölüm yeri 12'lik Ağır Topçu Taburu olan; Akhisar İlçesi'ne bağlı olan 22 yaşındaki şehidin ismi hatalı olarak "Sadık" olarak belirtilmiştir.³⁶

13- Şefik Hüsnü Bey, gözetleme mahallinde merminin tam isabetiyle Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'ten Sivaslı Mehmed Nuri Efendi'nin oğlu Mülâzım-ı Sâni Ali Rıza Efendi'nin 4 Haziran sene

³⁰ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2.

³¹ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 140-141.

³² *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 140-141.

³³ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2.

³⁴ *Şehitlerimiz...*, C. 1, ss. 452-453.

³⁵ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2.

³⁶ *Şehitlerimiz...*, C. 4, ss. 202-203.

331 (17 Haziran 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.³⁷ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 838 sıra numaralı kayıta “Çanakkale Hastanesi”nde vefat eden şehit, 23 yaşındadır.³⁸

14- Şefik Hüsnü Bey, merminin tam isabetiyle 3’üncü Alay 1’inci Tabur 2’nci Bölük’ten gelme Çakaltepe’de On Beşlik Batarya’da görevli Bursalı Ahmed oğlu Ahmed’in 6 Haziran sene 331(19 Haziran 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.³⁹ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 98 sıra numaralı kayıta 40 yaşında olduğu anlaşılan şehidin şehâdet yeri, Çakaltepe yerine hatalı olarak “Çiğiltepe” olarak ifade edilmiştir.⁴⁰

15- Şefik Hüsnü Bey, dâne isabetiyle Çakaltepe’de Yavuz Bataryası’nda görevli Mehmed Hikmet Paşa oğlu Ömer Samimi Bey’in Makriköylü (İstanbul) 17 Haziran sene 331 (30 Haziran 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁴¹ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1175 sıra numaralı kayıta, “Çanakkale Hastanesi”nde vefat ettiği, “Küçük Zabit” olarak Yavuz Bataryası’nda bulunduğu ve 30 yaşında olduğu kaydedilmiştir; ancak hatalı şekilde ismi “Mehmet Hikmet oğlu Mehmet Suphi” olarak görünen şehidin, kayıtlı olduğu il de belirtilmemiştir.⁴²

16- Şefik Hüsnü Bey, “dâne sukûtuyla toprak altında kalarak” nefes kesilmesinden dolayı Çakaltepe’de Yavuz Bataryası’nda görevli Kirmastili (Bursa) Ali oğlu Nazif’in 18 Haziran sene 331 (1 Temmuz 1915)

³⁷ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2.

³⁸ *Şehitlerimiz...*, C. 4, ss. 432-433

³⁹ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2.

⁴⁰ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 102-103.

⁴¹ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2a.

⁴² *Şehitlerimiz...*, C. 5, ss. 270-271. İli belli olmayan 1175 Kayıta ismi geçen Mehmed Hikmet Paşa’nın, Bahriye Müzesi kurucusu Mehmet Hikmet Salahor olduğu; kendi yazdığı öz geçmişinde isim vermeden “harpte bir oğlunun şehit olduğu” ifadesinden (Bkz. Mehmet Korkmaz, “Bahriye Müze ve Kütüphane İdaresi’nin Kurucu Müdürü Mehmet Hikmet (Salahor) Paşa (1863-1934): Hayatı, Askerî Faaliyetleri ve Eserleri”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, Sayı 43, İstanbul 2020, s. 111.) yola çıkılarak şehit oğlunun yukarıdaki künye bilgisi verilen Ömer Samimi Bey olabileceği düşünülmektedir.

tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁴³ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 4349 sıra numaralı kayıta şehit, 1'inci Alay 1'inci Bölük'e ait olarak Ağır Topçu Taburu'nda görevlidir, Tatkavaklı Köyü'ne kayıtlıdır ve 23 yaşındadır; ancak hatalı olarak şehidin ismi Ali olarak belirtilmiştir.⁴⁴

17- Şefik Hüsnü Bey, dâne parçasıyla Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'ten Gemlikli (Bursa) Hüseyin oğlu Muhyiddin'in 20 Haziran sene 331 (3 Temmuz 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁴⁵ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1627 sıra numaralı kayda göre 31 yaşındaki şehit, Şükriye Köyü'ndendir.⁴⁶

18- Şefik Hüsnü Bey, mermi parçası isabetiyle Ağır Topçu 21'lik Batarya'dan Çivrilili (Denizli) Mehmed Çavuş'un 27 Haziran sene 331 (10 Temmuz 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁴⁷ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 2295 sıra numaralı kayda göre Çivrilili Topçu Eri, 26 yaşındadır ve "İntepe Muharebesi"nde şehit olmuştur; ancak şehidin ismi hatalı olarak "Koca Ali oğlu Ömer" şeklinde kaydedilmiştir.⁴⁸

19- Şefik Hüsnü Bey, Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 2'nci Bölük'ten Üsküdar Şileli (İstanbul) Hüseyin oğlu Abdi'nin 4 Temmuz 331(17 Temmuz 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir. ⁴⁹ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 2894 sıra numaralı kayıta 26 yaşındaki "Hasancı" lakaplı şehidin "İntepe

⁴³ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2a.

⁴⁴ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 176-177.

⁴⁵ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2a.

⁴⁶ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 128-129.

⁴⁷ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2a.

⁴⁸ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 382-383.

⁴⁹ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2a.

Muharebesi'nde şehit olduğu bilgisi vardır.⁵⁰ Ancak 2701 sıra numaralı kaydın, mezkûr kaydın mükerreri olarak hatalı olduğu tespit edilmiştir.⁵¹

20- Şefik Hüsni Bey, Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 2'nci Bölük'te Yavuz Bataryasından Bursalı Hayrullah oğlu Şaban'ın 4 Temmuz 331(17 Temmuz 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁵² *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1535 sıra numaralı Bilecik-Söğüt'e bağlı görünen 26 yaşındaki şehidin "İntepe Muharebesi"nde şehit olduğu görülmektedir.⁵³

21- Şefik Hüsni Bey, şarapnel parçalarının isabetiyle Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'te Cephane Eri olan Kütahyalı Veli oğlu Şükrü'nün 9 Temmuz 331 (22 Temmuz 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁵⁴ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 2200 sıra numaralı kayda göre Simavlı Veli oğlu Şükrü, 1'inci Harp Hastanesi'nde şehit olmuştur.⁵⁵

22- Şefik Hüsni Bey, büyük mermi isabetiyle Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'te görevli Bandırmalı Abdüllatif oğlu Tahir'in 15 Temmuz 331 (28 Temmuz 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁵⁶ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1440 sıra numaralı 25 yaşındaki Abdüllatif oğlu Tahir, Çanakale Hastanesi'nde şehit olmuştur.⁵⁷

23- Şefik Hüsni Bey, büyük parçalar isabetiyle Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'te görevli Bolulu Halil oğlu Hamza'nın 15 Temmuz 331 (28 Temmuz 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁵⁸ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre,

⁵⁰ *Şehitlerimiz...*, C. 3, ss. 230-231.

⁵¹ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 228-229.

⁵² *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3.

⁵³ *Şehitlerimiz...*, C. 1, ss. 502-503.

⁵⁴ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3.

⁵⁵ *Şehitlerimiz...*, C. 4, ss. 166-167.

⁵⁶ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3.

⁵⁷ *Şehitlerimiz...*, C. 1, ss. 408-409.

⁵⁸ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3.

695 sıra numaralı kayda göre 23 yaşındaki “Keleşoğulları” lakaplı Halil oğlu Hamza, Cumaova İlçesindedir ve İntepe Muharebesi’nde şehit olmuştur.⁵⁹

24- Şefik Hüsni Bey, parça isabetiyle Ağır Topçu 8’inci Alay 4’üncü Tabur 3’üncü Bölük’te görevli Mudanyalı (Bursa) Ali oğlu Mehmed’in 15 Temmuz 331 (28 Temmuz 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁶⁰ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 3558 sıra numaralı kayıta 33 yaşında ve Akköylü olan şehit, İntepe Muharebesi’nde şehit olmuştur; ancak hatalı olarak şehidin ismi Ali olarak belirtilmiştir.⁶¹

25- Şefik Hüsni Bey, dâne isabetiyle Ağır Topçu 8’inci Alay 4’üncü Tabur 3’üncü Bölük’te görevli Konyalı Abdurrahman oğlu Mehmed’in 15 Temmuz 331 (28 Temmuz 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁶² *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 2318 sıra numaralı kayıta 25 yaşındaki Bozkırlı Abdurrahman oğlu Mehmed, İntepe Muharebesi’nde şehit olmuştur.⁶³

26- Şefik Hüsni Bey, mermi isabetiyle Ağır Topçu 8’inci Alay 4’üncü Tabur 3’üncü Bölük’te görevli Balıkesirli Salih oğlu Mehmed’in 15 Temmuz 331 (28 Temmuz 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁶⁴ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 3023 sıra numaralı kayıta Kepsut ilçesi Mahmudiye köylü 36 yaşındaki şehit, İntepe Muharebesi’nde şehit olmuştur; ancak baba ismi hatalı şekilde Halil olarak belirtilmiştir.⁶⁵

27- Şefik Hüsni Bey, büyük parça isabetiyle Ağır Topçu 8’inci Alay 4’üncü Tabur 3’üncü Bölük’te görevli Ereğlili (Konya) Mustafa oğlu Murad’ın 15 Temmuz 331 (28 Temmuz 1915) tarihinde şehit olduğu

⁵⁹ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 34-35.

⁶⁰ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3.

⁶¹ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 162-163.

⁶² *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3.

⁶³ *Şehitlerimiz...*, C. 4, ss. 88-89.

⁶⁴ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3.

⁶⁵ *Şehitlerimiz...*, C. 1, ss. 434-435.

bilgisini vermektedir.⁶⁶ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 2912 sıra numaralı kayıta 35 yaşındaki Mustafa oğlu Murad, Çakmak ilçesinin Aziziye köyündendir; İntepe Muharebesi'nde şehit olmuştur.⁶⁷

28- Şefik Hüsnü Bey, dâne isabetiyle Ağır Topçu 21'lik Batarya'da görevli Çorumlu Dervişoğullarından Bekir oğlu Hasan Çavuş'un 29 Temmuz 331 (11 Ağustos 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁶⁸ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 794 sıra numaralı kayıta 3'üncü Alay 6'ncı Bölük'e kayıtlı 24 yaşındaki Dervişoğullarından Bekir oğlu Hasan, Alaca İlçesi'nin Miyanesultan köyündendir; İntepe Muharebesi'nde şehit olmuştur.⁶⁹

29- Şefik Hüsnü Bey, dâne isabetiyle Ağır Topçu 21'lik Batarya'da görevli Bigalı (Çanakkale) Abdullah oğlu Nuri'nin 29 Temmuz 331 (11 Ağustos 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁷⁰ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1194 sıra numaralı kayıta 3'üncü Alay 6'ncı Bölük'e kayıtlı 23 yaşındaki Abdullah oğlu Nuri Balıklıçeşme Karahamzalar köyündendir; İntepe Muharebesi'nde şehit olmuştur.⁷¹

30- Şefik Hüsnü Bey, dâne etkisiyle Ağır Topçu 21'lik Batarya'da görevli Konyalı İbrahim oğlu Mehmed'in 29 Temmuz 331 (11 Ağustos 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁷² *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1351 sıra numaralı kayıta 4'üncü Alay 3'üncü Tabur 12'nci Bölük'e bağlı olarak 35 yaşındaki İbrahim oğlu Mehmed'in İntepe Muharebesi'nde şehit olduğu

⁶⁶ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3.

⁶⁷ *Şehitlerimiz...*, C. 4, ss. 98-99.

⁶⁸ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4.

⁶⁹ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 298-299.

⁷⁰ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4.

⁷¹ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 230-231.

⁷² *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4.

belirtilmiştir. Ancak hatalı olarak şehidin Isparta-Yalvaç'a kayıtlı olduğu görülmektedir.⁷³

31- Şefik Hüsnü Bey, yaralanma nedeniyle Ağır Topçu 21'lik Batarya'da görevli Bayramiçli (Çanakkale) Hüseyin oğlu Osman'ın 29 Temmuz 331 (11 Ağustos 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁷⁴ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 509 sıra numaralı kayıтта 4'üncü Alay 4'üncü Tabur 13'üncü Bölük'e bağlı olarak 28 yaşındaki Kutluoba köylü Hüseyin oğlu Osman'ın İtepe Muharebesi'nde şehit olduğu belirtilmiştir.⁷⁵

32- Şefik Hüsnü Bey, merminin tam isabetiyle Ağır Topçu 21'lik Batarya'da görevli Bigalı (Çanakkale) Mehmet oğlu Ali'nin 29 Temmuz 331 (11 Ağustos 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁷⁶ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 686 sıra numaralı kayıтта 3'üncü Alay 6'ncı Bölük'e bağlı olarak 23 yaşındaki Çeltik köylü Mehmed oğlu Ali, Onbaşı rütbesinde İtepe Muharebesi'nde şehit olduğu belirtilmiştir.⁷⁷

33- Şefik Hüsnü Bey, şarapnel etkisiyle Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'te görevli Çorumlu Osman oğlu Ömer'in 15 Eylül 331 (28 Eylül 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁷⁸ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 565 sıra numaralı kayıтта 3'üncü Bölük'e bağlı Çanakkale Hastanesi'nde şehit olduğu belirtilmiştir.⁷⁹

34- Şefik Hüsnü Bey, mermi isabetiyle toprak altında kalarak Çakaltepe'de 15'lik Serif Ateşli Batarya'dan görevli nereli olduğu belirtilmeyen Sıhhiye Onbaşı Tahir oğlu Osman'ın 17 Eylül 331 (30 Eylül

⁷³ *Şehitlerimiz...*, C. 3, ss. 134-135.

⁷⁴ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4.

⁷⁵ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 218-219.

⁷⁶ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4.

⁷⁷ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 220-221.

⁷⁸ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4a.

⁷⁹ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 294-295.

1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁸⁰ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 3732 sıra numaralı Kara Süleymanoğlu lakaplı Tahir oğlu Osman'ın Çanakkale Hastanesi'nde şehit olduğu belirtilmiştir. Bu kayıta Çakaltepe Bataryası'nda görevli olduğu ve Ankara ilinin Polatlı İlçesinin Türktaciri Köyü'ne kayıtlı olduğu anlaşılmaktadır; ancak baba ismi hatalı olarak "Mahir" şeklinde belirtilmiştir.⁸¹

35- Şefik Hüsnü Bey, mermi isabetiyle toprak altında kalarak Çakaltepe'de 15'lik Serî' Ateşli Batarya'da Sıhhiye neferi olan İnebolulu (Kastamonu) Mustafa oğlu Tahir'in 17 Eylül 331 (30 Eylül 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁸² *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 3004 sıra numaralı kayıta 35 yaşındaki Karabey köylü Mustafa oğlu Tahir'in, Çakaltepe Bataryası'nda sıhhiye askeri olduğu ve Çanakkale Hastanesi'nde şehit olduğu belirtilmiştir.⁸³

36- Şefik Hüsnü Bey, Ağır Topçu 21'lik Batarya'da Mehmed Onbaşı'nın 29 Temmuz 331 (12 Ekim 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁸⁴ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 1351 sıra numaralı kayıta, Yalvaçlı (Isparta) İbrahim oğlu Mehmet, Ağır Topçu 4'üncü Alay, 12'nci Bölük'e bağlıdır; 29 Temmuz 331 (12 Ekim 1915) tarihinde İntepe Muharebesi'nde şehit olmuştur.⁸⁵

37- Şefik Hüsnü Bey, dâne parçasıyla Ağır Topçu 21'lik Batarya'da ikmal efrâdı olan Burhaniyeli (Balıkesir) Halil oğlu Mehmed'in 3 Teşrîn-i Evvel 331 (16 Ekim 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁸⁶ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 3023 seri numaralı kayıta Ağır Topçu birliğine bağlı 3'üncü Tabur 10'uncu Bölük'te görevli ve İntepe Muharebesi'nde şehit olduğu belirtilen şehidin kaydı

⁸⁰ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4a.

⁸¹ *Şehitlerimiz...*, C. 1, ss. 272-273.

⁸² *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4a.

⁸³ *Şehitlerimiz...*, C. 3, ss. 378-379.

⁸⁴ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4a.

⁸⁵ *Şehitlerimiz...*, C. 3, ss. 134-135.

⁸⁶ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4a.

Balıkesir şehri Kepsut İlçesi'ne bağlı Mahmudiye köyündedir; ancak hatalı olarak şehâdet tarihi 15 Mayıs 1331 (28 Temmuz 1915) olarak belirtilmiştir.⁸⁷

38- Şefik Hüsnü Bey, merminin tam isabetiyle Ağır Topçu 21'lik Batarya 2'nci Top Neferi olan Balyalı (Balıkesir) İbrahim oğlu Zekeriya'nın 11 Kanunuevvel 331 (24 Aralık 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁸⁸ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 957 sıra numaralı kayıta 3'üncü Alay 2'nci Tabur 11'inci Bölük'e bağlı "Çerkes" lakaplı İbrahim oğlu Zekeriya, Balıkesir ile Balya İlçesinin Mancılık Köyü'ndendir. 23 yaşındaki şehidin ölüm yeri meydan harbi olarak belirtilmiştir; ancak Çanakkale Cephesi yerine hatalı olarak Romanya Cephesi'ne kaydedilmiştir.⁸⁹

39- Şefik Hüsnü Bey, merminin tam isabetiyle Ağır Topçu 21'lik Batarya 2'nci Top birliğinden Ayvacıklı (Çanakkale) Hüseyin oğlu İsmail'in 11 Kanunuevvel 331 (24 Aralık 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁹⁰ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmıştır. Buna göre, 241 seri numaralı kayıta, 3'üncü Alay 2'nci Tabur 10'uncu Bölük'te Ağır Topçu özel birliğinde ikmal eri olan 30 yaşındaki Hüseyin oğlu İsmail, Çanakkale şehrinin Ayvacık İlçesi'ne bağlı Gülpınar bucağının Naldöken köyündendir; ancak şehidin ölüm tarihi, hatalı olarak 11 Teşrin-i evvel 1331 (24 Ekim 1915) tarihi olarak belirtilmiştir.⁹¹

Kaydına Rastlanmayanlar

1- Şefik Hüsnü Bey, mermi parçası isabetiyle Ağır Obüs Nümüne 1'inci Tabur 1'inci Bölük Teskereci Efrâdından Bursalı İbrahim oğlu Akif'in 20 Nisan sene 331 (3 Mayıs 1915) tarihinde yaralandığı ve 3

⁸⁷ *Şehitlerimiz...*, C. 1, ss. 434-435.

⁸⁸ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-5a.

⁸⁹ *Şehitlerimiz...*, C. 1, ss. 400-401.

⁹⁰ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-5a.

⁹¹ *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 214-215.

Mayıs sene 331 (16 Mayıs 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁹² *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmamıştır.⁹³

2- Şefik Hüsnü Bey, şarapnel etkisiyle Ağır Topçu 21'lik Batarya'dan 2'nci Top Neferi Akşehirli (Konya) Hüseyin oğlu Mehmed'in 3 Teşrîn-i Evvel sene 331 (16 Ekim 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁹⁴ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmamıştır.⁹⁵

3- Şefik Hüsnü Bey, merminin tam isâbetiyle Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur'da Telefon Neferi Bigalı (Çanakkale) Mehmed oğlu İsmail'in 20 Nisan sene 331 (3 Mayıs 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁹⁶ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmamıştır.

4- Şefik Hüsnü Bey, merminin tam isâbetiyle Ağır Obüs Nümûne 1'inci Tabur 1'inci Bölük'te görevli Çerkeşli (Çankırı) Ali oğlu Mehmed'in 20 Nisan sene 331 (3 Mayıs 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁹⁷ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmamıştır.

5- Şefik Hüsnü Bey, merminin tam isâbetiyle Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'te görevli Konyalı Ali oğlu Habîb'in 23 Nisan sene 331 (6 Mayıs 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁹⁸ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmamıştır.

⁹² *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3a.

⁹³ 1792 numaralı kayıt benzerdir; ancak bu kayda göre Bursa şehrinin Harmancık ilçesi Gedikviran Köyü'ne bağlı olarak 3 Mayıs 1331 (16 Mayıs 1915) tarihinde şehit olan İbrahim oğlu Halil, 13'üncü Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'e bağlıdır; isim ve birlik farklılığı nedeniyle eşleştirme yapılamamıştır. Bkz. *Şehitlerimiz...*, C. 2, ss. 132-133.

⁹⁴ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4a.

⁹⁵ 1454 numaralı kayıt benzerdir; ancak bu kayda göre Konya şehrinin Akşehir ilçesine bağlı olarak 5 Ağustos 1331 (18 Ağustos 1915) tarihinde şehit olan Hüseyin oğlu Mehmed, piyade sınıfında olarak 60'ıncı Alay 2'nci Tabur 7'nci Bölük'e bağlıdır; 3'üncü Tümen sıhhiye bölüğünde vefat etmiştir; sınıfı, şehâdet tarihi ve birlik farklılığı nedeniyle eşleştirme yapılamamıştır. Bkz. *Şehitlerimiz...*, C. 4, ss. 74-75.

⁹⁶ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3a.

⁹⁷ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3a.

⁹⁸ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3a.

6- Şefik Hüsnü Bey, Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur 2'nci Bölük'te ikmâl efrâdı olarak görevli Mehmed Çavuş'un 8 Mayıs sene 331 (21 Mayıs 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.⁹⁹ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmamıştır.

7- Şefik Hüsnü Bey, dânenin tam isâbetiyle Ağır Topçu 3'üncü Alay 2'nci Tabur 6'ncı Bölük'te ikmâl efrâdı olarak görevli Bigalı (Çanakkale) Alişah oğlu Osman'ın 3 Teşrîn-i Evvel sene 331 (16 Ekim 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.¹⁰⁰ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmamıştır.

8- Şefik Hüsnü Bey, merminin tam isâbetiyle Ağır Topçu 21'lik Batarya 1'inci Top Neferi Sarıcaelili (Çanakkale) Ali oğlu Ali'nin 11 Kanûn-ı Evvel sene 331 (24 Aralık 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.¹⁰¹ *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmamıştır.

9- Şefik Hüsnü Bey, dâne parçalarının etkisiyle Ağır Topçu 15'lik Çakaltepe Bataryası'nın 5'inci Top Onbaşı olan Çorumlu Veli oğlu Ali'nin 17/18 Kanûn-ı Evvel sene 331 (30/31 Aralık 1915) tarihinde şehit olduğu bilgisini vermektedir.¹⁰² *Şehitlerimiz* kitabında kaydına rastlanmamıştır.

Alman Askerler

1- Şefik Hüsnü Bey, toprak altında kalmak neticesi olarak Sekizinci Alman Bataryası'ndan Çavuş Lass'ın [Robert August Ludwig Lass] 27 Mayıs sene 331 (9 Haziran 1915) tarihinde; toprak altında kalmak neticesi olarak Sekizinci Alman Bataryası'ndan Martcher'in [Schirmmacher Paul Leo Gustav] 27 Mayıs sene 331 (9 Haziran 1915) tarihinde; toprak altında kalarak Çakaltepe'de Yavuz Bataryası'ndan Alman Neferi Adam Kilizatel'in [Adam Kleesattel] 18 Haziran sene 331 (1 Temmuz 1915) tarihinde; toprak altında kalarak Çakaltepe'de Yavuz

⁹⁹ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-1.

¹⁰⁰ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4a.

¹⁰¹ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-5a.

¹⁰² *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-5a.

Bataryasından Top Çavuşu Alman Lorsking'in [Wilhelm Lösking] 3 Ağustos sene 331 (16 Ağustos 1915) tarihinde; toprak altında kalarak Çakaltepe'de Yavuz Bataryası'ndan Top Çavuşu Alman Pilitz'in [Ernst Piltsch] 3 Ağustos sene 331 (16 Ağustos 1915) tarihinde ve toprak altında kalarak Çakaltepe'de Yavuz Bataryası'ndan Nişancı Onbaşısı Alman Hipe'nin (Martin Hispe) 3 Ağustos sene 331 (16 Ağustos 1915) tarihinde vefat ettiğini belirtmiştir.¹⁰³

Çanakkale cephesinde vefat eden Alman askerlerinin 30-31 Ekim 1936 tarihinde gömüldükleri yerlerden çıkartılarak İstanbul'da bulunan Tarabya Alman Askerî Mezarlığı'na taşındığı bilinmektedir.¹⁰⁴

Kayıp Halileli 12'lik Batarya Şehitliği

Günümüzde, İntepe-Çakaltepe mıntıkası içerisinde, bu bölgeyi içine alır şekilde, İntepe Batarya Şehitliği ve Halileli Şehitliği isminde iki ayrı şehitlik alanı bulunmaktadır. Halileli Şehitliği ise Kumkale'de bulunan 31'inci Alay 2'nci Tabur 6'ncı Bölük'te görev yapan Üsteğmen Hilmi Efendi'ye ait olduğu iddiasıyla tek bir mezarlık halinde bulunmaktadır.¹⁰⁵ İntepe Batarya Şehitliği, 1983 yılında Kumkale halkı tarafından yapılmaya başlanmış; 18 Mart 1984 tarihinde açılmıştır.¹⁰⁶

¹⁰³ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-1a, 3-2, 3-4a. Klaus Wolf, konuya dair çalışmasında Robert August Ludwig Lass'ın 9 Haziran 1915 tarihinde, Schirrmacher Paul Leo Gustav'ın 9 Haziran 1915 tarihinde, Adam Kleesattel'in 1 Temmuz 1915 tarihinde, Ernst Piltsch'nin 16 Ağustos 1915 tarihinde, Wilhelm Lösking'in 16 Ağustos 1915 tarihinde, Martin Hispe'nin 16 Ağustos 1915 tarihinde maktul düştüğünü belirtmektedir. Bkz. Klaus Wolf, *Gelibolu 1915*, çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s. 500-502.

¹⁰⁴ Göktuğ Küçükçoban, "Türk- Alman Silah Arkadaşlığı: Son Vazife, Çanakkale'de Hayatını Kaybeden Alman Askerlerinin İstanbul'a Nakli", *Anafarta*, Sayı 16, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını, 2022, s. 25.

¹⁰⁵ Kırık bir mezar taşının, devşirilmesi muhtemel bir şekilde, başka kırık bir mezar taşına beton ile sıvanması ile birleştirilen bu şehitlik mezarının sözlü tarih verisi ile gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

¹⁰⁶ Çanakkale Savaşları esnasında muharebede bulunmuş olan Gazi Hafız İzzet Mısırlı'nın 28-30 Nisan 1915 tarihinde denizden açılan donanma ateşi sonucunda 14 (on dört) şehit arkadaşını elleriyle buraya gömdüğünü ifade etmesinden yola çıkılarak sözlü tarih verisi ile gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Çanakkale Savaşları boyunca Ağır Topçu 8'inci Alay 4'üncü Tabur, Ağır Topçu 24'lük Batarya, Ağır Topçu 12'lik Batarya (Bulgar Topu), Ağır Obüs Numune Taburu (İntepe), Ağır Topçu 21'lik Batarya (İntepe), 15'lik Çakaltepe Bataryası, 8'inci Alman Bataryası, Ağır Topçu 5'inci Alay 8,8'lik Batarya (İntepe), Yavuz Bataryası ve 12'lik Tahir Efendi Bataryası personeli, Çanakkale Cephesi'nin Anadolu yakasında zayıat vermiş ve şehit olanlar, bu bölgeye defnedilmiştir. Her batarya bölgesinde ayrı bir şehitlik olabileceği gibi bölgedeki sıhhiye tesislerinin yakınında da şehitlik olma durumu söz konusudur.

Çakaltepe-İntepe mıntıkası içerisindeki birliklerde görev yaparken şehit olanların defnedildiği bir şehitlik alanı, resmî arşiv kayıtlarında ortaya çıkmıştır. 1915 yılına ait askerî kayıtlarda resmî raporlama sürecine dair çizilen bir askerî krokide¹⁰⁷ "Batarya Şehid Mezarı" ifadesi kullanılmış; krokiye ay yıldızlı Türk Bayrağı simgesi işaretlenmiştir. 21-22 Mart 331 (3-4 Nisan 1915) tarihinde hazırlanan bu kroki, 1915 yılının Nisan ayından önce bölgede var olan bataryalara ait bir şehitlik olabileceğini göstermektedir. 1915 yılının Nisan ayından sonra bölgede kurulan bataryalarda şehit olanların da bu şehitliğe defnedildiğine dair ihtimal varsa da buna dair somut bir veri henüz bulunmamaktadır.

Çakaltepe-İntepe mıntıkası içerisinde 3-4 Nisan 1915 tarihinde var olduğu anlaşılan bu şehitliğe, mezkûr tarihten önce şehit olan batarya personellerinin defnedilmesi mümkündür. 3-4 Nisan 1915 tarihinden önce bölgede şehit olanların tamamı 4 Mart 1915 tarihinde şehit olmuştur. Yukarıda da zikredilen askeri kayıtlara göre 4 Mart 1915 tarihindeki şehitler, Söğüdü (Bilecik) Ahmed oğlu Mehmed, Bayramiçli (Çanakkale) Halim oğlu Yusuf, Bartınlı Mehmed oğlu Hüseyin ve Tekirdağlı Osman oğlu Ahmet'tir. Gerçekte bu şehitlere dair başka askeri veriler de bulunmaktadır. 64'üncü Alay Kumandanı Binbaşı Servet Bey, 4 Mart 1915 tarihinde 9'uncu Tümen Kumandanlığına yazdığı rapora bir mülahazat kısmı eklemiş ve burada "İntepe'deki Ağır Topçu Bataryası'ndan 4 (dört) şehit, 5 (beş) yaralı olduğu, 25'inci Alay Kumandanlığından bildirilmiştir" ifadesini kullanmıştır.¹⁰⁸ Ancak başka

¹⁰⁷ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 5635 Dosya No: H3 Fihrist No: 1-11. Bkz. Ek 3a, Ek 3b.

¹⁰⁸ *Genelkurmay ATASE Arşivi*, BDH Katalogu, Klasör No: 4836 Dosya No: H6 Fihrist No: 1-3.

bir askerî evrakta şehit sayısının 4 (dört) değil 5 (beş) kişi olduğu görülmektedir; Halileli Ağır Topçu Grubu'nu oluşturan bataryalar yanında 4 Mart 1915 tarihinde yaşanan muharebeye dair bölgedeki asıl sorumlu 2'nci Batarya Kumandanının aynı gün tuttuğu Muharebe Raporu'nda "Bataryadan Ahmed oğlu Mehmed (Söğüd), İsmail oğlu Halil İbrahim (Edremit), Halim oğlu Yusuf İbrahim, Mehmed oğlu Hüseyin (Bartın); Nişancı Onbaşı Osman oğlu Ahmed (Tekfurdağ/Tekirdağ) nam nefer şehid olmuş"¹⁰⁹ ifadesi bulunmaktadır. Batarya Kumandanının bahsettiği 4 (dört) kişi ile Şefik Hüsnü Bey'in raporu uyuşmaktadır. Şefik Hüsnü Bey'in raporunda bulunmayan Edremitli İsmail oğlu Halil İbrahim'in ise 1911 sıra numaralı ile 8'inci Alay 4'üncü Tabur 3'üncü Bölük'e bağlı olarak kaydı tespit edilmiştir.¹¹⁰

Çakaltepe-İntepe mıntıkası arasında, "Batarya Şehid Mezarı" ifadesinin kullanıldığı askerî evrakın yayınlandığı 3-4 Nisan 1915 tarihinden önce şehit olanların tamamı, İntepe'de Halileli Grubu'nda görevli 8'inci Ağır Topçu Alayı'na ait bataryalarda bulunmaktadır. 8'inci Ağır Topçu Alayı ise 2'nci Ağır Topçu Tugayı'nın Erenköy Ağır Topçu Mıntika Kumandanlığına bağlıdır.¹¹¹ Bölgede görevli 3'üncü Ağır Topçu Alayı'nın harp ceridesine yansıyan "8'inci Ağır Topçu Alâyi'nin Halileli kurbundaki 12'lik topu"¹¹² ifadesi ise, krokide belirtilen şehitliğin konumu ile örtüşmektedir.

Bu verilerden yola çıkarak 1915 yılının Nisan ayında, en az 5 (beş) şehidin defnedilmiş olduğu; muharebelerin sonuna kadar da yukarıdaki şehit listesinde ismi ve künyesi bulunan şehitlere ait başka definlerin yapılma ihtimalinin yüksek bulunduğu, Halileli'deki 12'lik Batarya Şehitliği, 1915 yılında mevcut bulunmaktadır; askerî evraklardaki

¹⁰⁹ Genelkurmay ATASE Arşivi, BDH Katalogu, Klasör No: 5635 Dosya No: H3 Fihrist No: 1-24.

¹¹⁰ Balıkesir iline bağlı 1191 sıra numaralı kayıta İsmail oğlu Halil İbrahim'in şehadet tarihi, hatalı olarak 19 Şubat 1331 (3 Mart 1916) olarak belirtilmiştir. *Şehitlerimiz...*, C. 1, ss. 416-417.

¹¹¹ İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 2014, s. 76.

¹¹² *Harp Ceridelerine Göre Çanakkale Savaşları'nda 3. Ağır Topçu Alayı*, Cilt 1, Yay. Haz. Buğra Terzi, Didem İlkem Cumalı, Melih Canberk Din, Nurcan Yıldırım, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını, 2022, s. 478.

tanımlama ve resmî krokiden yola çıkılarak da bu şehitliğin konumu, Halileli Köyü yakınındadır.¹¹³

Sonuç

İntepe-Çakaltepe mıntıkasında şehit olanlara dair Şefik Hüsnü Bey'in 1916 yılının başında hazırladığı resmî raporda yer alan 48 (kırk sekiz) şehit künyesi ile Milli Savunma Bakanlığının *Şehitlerimiz* isimli eserindeki listede bulunan 39 (otuz dokuz) şehit künyesi eşleştirebilmiştir. Şefik Hüsnü Bey, 9 (dokuz) şehit künyesi daha fazla kaydetmiştir. Bu bakımdan *Şehitlerimiz* listesinde %19,76 oranında eksik şehit künyesi bulunduğu anlaşılmıştır.

Kaydı uyuşan 39 (otuz dokuz) şehit künyesinde ise, adı soyadı, baba adı, ölüm tarihi, memleketi, şehâdet yeri, bağlı olduğu birlik veya savaştığı cephe gibi alanlara dair *Şehitlerimiz* listesinde hatalar bulunmaktadır. Kaydı uyuşan 39 (otuz dokuz) şehit künyesinin 19'unda (on dokuz) hata tespit edilmiştir. Bu hali ile 1916 yılına ait rapordaki şehit künyeleri ile kaydı eşleşmesine rağmen *Şehitlerimiz* listesindeki hata oranı %48,71 oranındadır.

İntepe-Çakaltepe örneği esas alındığında, Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan *Şehitlerimiz* listesinde yer alan şehit verilerine dair hatalar ve eksikler bulunduğu; bu nedenle Türk tarihî ve mirası açıdan oldukça önemli olan şehitlerimize ilgili olarak yeniden daha titiz çalışmalar yapılmasına ihtiyaç hasıl olduğu görülmektedir.

1915 yılında İntepe-Çakaltepe mıntıkası içerisinde görev aldığı sırada şehit olarak defnedilen ve günümüzde mevcut bulunmayan Halileli 12'lik Batarya Şehitliği'ne dair tarihsel veriler ışığında tespit yapılmıştır. Bu tarihsel tespiti tahkim edecek yüzey araştırması, jeoradar taraması ve sondaj kazıları gibi bilimsel çalışmaların sürdürülmesi ve resmî sürecin işletilmesi, ilgili devlet kurumlarının ve bilim insanlarının iş birliği esasına dayalı olarak gerçekleştirilmelidir.

¹¹³ Şehitliğin tahmini alan tespiti için bkz. Ek 4.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı (ATASE)

Birinci Dünya Harbi (BDH) Katalogu,

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 1-7.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3a.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-1.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-1a.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-2a.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-3a.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-4a.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-5.

Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-5a.

Klasör No: 4836 Dosya No: H6 Fihrist No: 1-3.

Klasör No: 5635 Dosya No: H3 Fihrist No: 1-11.

Klasör No: 5635 Dosya No: H3 Fihrist No: 1-24.

Kitap ve Makaleler

Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, C. 5, Birinci Kitap, Ankara: Genelkurmay Yayını, 2012.

Çanakkale Muharebelerinde Müstahkem Mevki Cerideleri (02.08.1914-25.2.1915), 2 Cilt, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2019.

Dr. Şefik Hüsnü Deymer Yaşam Öyküsü, Vazife Yazıları, İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları, 2010.

Harp Ceridelerine Göre Çanakkale Savaşları'nda 3. Ağır Topçu Alayı, Cilt 1, Yay. Haz. Buğra Terzi, Didem İlkem Cumalı, Melih Canberk Din, Nurcan Yıldırım, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını, 2022.

Harp Ceridelerine Göre Çanakkale Savaşlarında 57. Alay, yay. Haz. Murat Karataş, Buğra Terzi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2021.

İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 2014, s. 76.

Karataş, Eda, "Bak Bir Varmış Bir Yokmuş Eski Günlerde: Birinci Dünya Savaşı Osmanlı Yazınında Çocukta Savaş Algısı, Savaşta Çocuk Unsuru", *Anafarta*, Sayı 18, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını, 2022, ss. 38-47.

Karayar, Yeşim, *Çanakkale Savaşları'nda Anadolu Yakası'nın Savunması ve Kumkale Muharebesi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim

Enstitüsü, Tarih Anabilimdalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2021.

Korkmaz, Mehmet, "Bahriye Müze ve Kütüphane İdaresi'nin Kurucu Müdürü Mehmet Hikmet (Salahor) Paşa (1863-1934): Hayatı, Askerî Faaliyetleri ve Eserleri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, Sayı 43, İstanbul 2020, ss. 109-154.

Küçükçoban, Göktuğ, "Türk- Alman Silah Arkadaşlığı: Son Vazife, Çanakkale'de Hayatını Kaybeden Alman Askerlerinin İstanbul'a Nakli", *Anafarta*, Sayı 16, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını, 2022, ss. 20-26.

Şehitlerimiz: Osmanlı-Rus, Osmanlı-Yunan, Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya, İstiklâl, Kore, Kıbrıs, İç Güvenlik, 5 Cilt, Ankara: Milli Savunma Bakanlığı Yayını, 1998.

Wolf, Klaus, *Gelibolu 1915*, çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

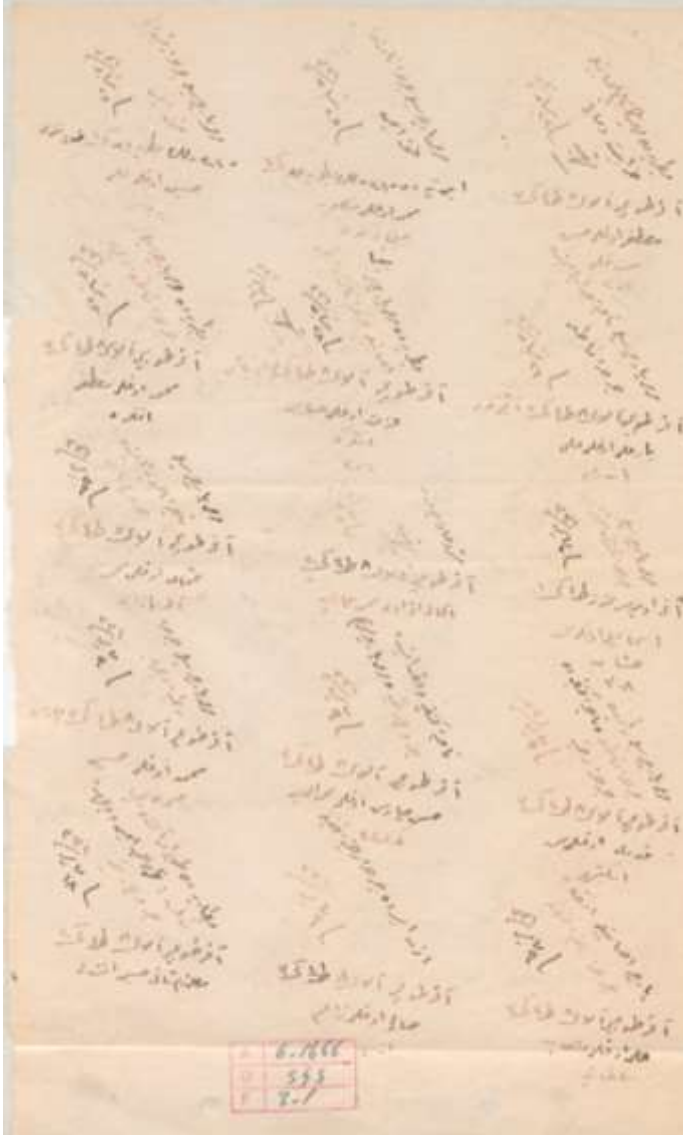
EKLER

Ek 1: Çanakkale Savaşları Sırasında Doktor Şefik Hüsnü Deymer (sağdan ikinci)

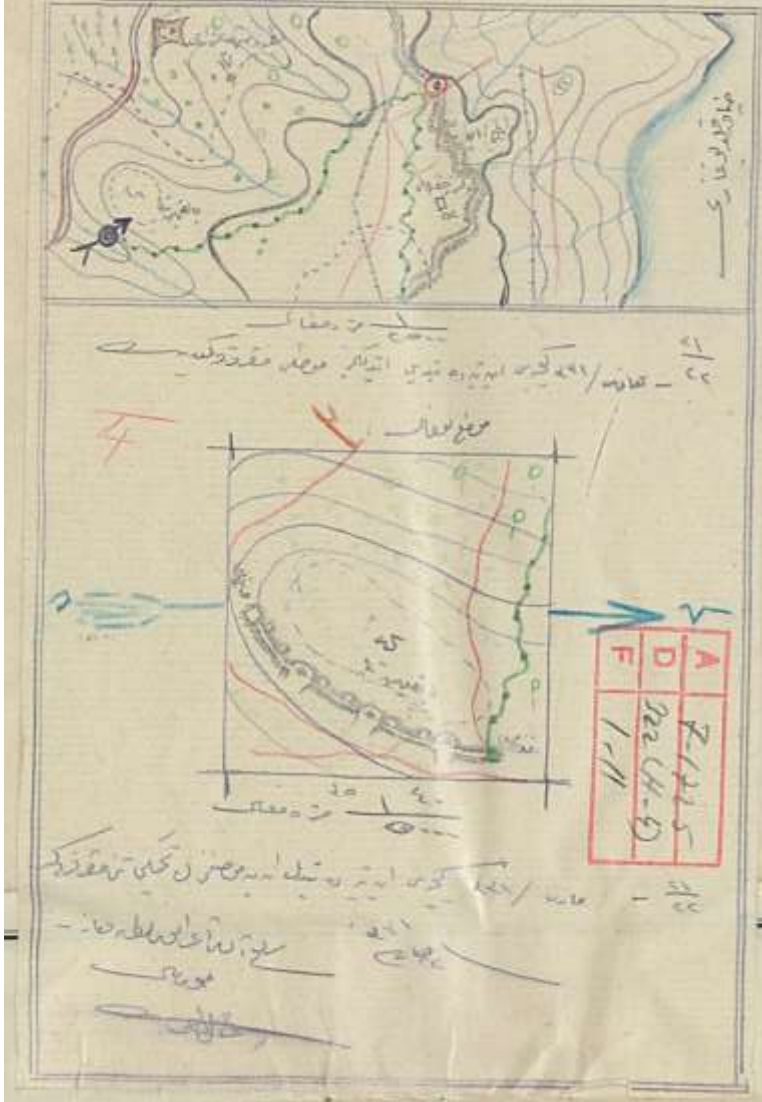

Kaynak: <https://yarinlar.com.tr/sefik-husnu-degmer-64-yil-sonra-da-anilmaya-devam-ediyor/> (erişim tarihi 17.08.2023)

Ek 2: Şefik Hüsnü Bey'in Hazırladığı Rapordaki Şehit Künyeleri Örneği

Kaynak: Genelkurmay ATASE Arşivi, BDH Katalogu, Klasör No: 4620, Dosya No:53A, Fihrist No: 3-1.

Ek 3a: Batarya Şehitliğinin İşaretlendiği Arşiv Belgesi

Kaynak: Genelkurmay ATASE Arşivi, BDH Katalogu, Klasör No: 5635 Dosya No: H3 Fihrist No: 1-11.

Ek 3b: Batarya Şehitliğinin Türk Bayrağı ile işaretlendiği ve “Batarya Şehit Mezarı” İfadesinin Kullanıldığı Kroki

Kaynak: Genelkurmay ATASE Arşivi, BDH Katalogu, Klasör No: 5635 Dosya No: H3 Fihrist No: 1-11.

Ek 4: Kayıp Halileli 12'lik Batarya Şehitliği'nin Tahmini Lokasyonu

Kaynak: Google Earth

Extended Abstract

The Çanakkale Front during the First World War is seen as an important historical turning point in Turkish history. Publications on the subject range from literature to history, from military science to international relations; it even continues to cover all branches of art, in a multifaceted way and diversifying for many years. These publications, including the transition period from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey, continued to increase in intensity in some periods and decrease in others; however, it has not been possible for many years to write works based on first-hand military sources in terms of Turks and historical science. Since the 2000s, when the opportunities for Turkish academics to work in military archives began to increase, new information on the subject began to emerge.

The article titled "Lost Martyrs and the Determination of a Lost Battery Martyrdom in the Light of New Military Data of the Çanakkale Front" mainly focuses on two issues. First, it is about whether the official books published about the Ottoman Empire's losses in the First World War contain errors. This subject deals with the data in the official reports kept during the wars, which were written in Old Letter Turkish while the wars were going on, by trying to evaluate the data in the book "Our Martyrs" published by the Ministry of National Defense of the Republic of Turkey in 1998, through a small sample. The second is about historical information about a martyrdom that does not exist today, by considering the records that remained untouched in the Turkish military archive for many years. In fact, the two issues are very interconnected; however, seeing that these two separate official sources, with a difference of 82 years between them, present different data from each other, yielded very interesting results.

A doctor named Şefik Hüsni Deymer, who served as an officer in the Ottoman army right after the Çanakkale Front was closed in the First World War, conducted a study on the soldiers who were martyred or injured in the Çakaltepe-İntepe region of the Çanakkale Front, where he served. Deymer, who wanted to deal with his work from a professional point of view according to the military record that emerged for the first time, wanted to reach a statistical result with the contribution of the education he received in Paris. He based the statistical data he prepared on the hospital records of the Ottoman soldiers who were martyred during the wars in the mentioned area. He also took note of the identity information of the martyrs. These military historical documents have been reached thanks to the work of the Çanakkale Wars Institute.

Although the report prepared by Şefik Hüsnü Bey allows to obtain new information on different subjects in reality, the data he gave about which Ottoman soldier with which name was on duty in which unit and how he was martyred in the mentioned region, presenting the same details, was given by the Ministry of National Defense of the Republic of Turkey five times in 1998. It enabled the comparison of the data of the same nature in the work titled "Our Martyrs" published in a volume. Thus, whether there are significant differences between these two official records from a scientific point of view has become the first focus of the study.

No matter how positivist or hermeneutic, the science of History undoubtedly focuses on revealing what is true. In this context, the report prepared by Doctor Şefik Hüsnü Bey by examining the hospital records in 1916 contains data with much higher resource value in terms of historical science. Based on the data presented by Şefik Bey, who has a high source value, about the year 1916, when the identity tags of the martyrs were compared over the İntepe-Çakaltepe sample, it was determined that there was a 19.76% missing martyr tag in the work called Our Martyrs, published by the Ministry of National Defense in 1998. This rate is quite high; As a matter of fact, the general reflection of the sample may indicate that the official number of casualties declared by the Ottoman State regarding the Çanakkale Front was nearly 20% higher.

In addition, the agreement rate of the work of the Ministry of National Defense called Our Martyrs and the notes taken by Şefik Hüsnü Bey is 80.24%. However, there are considerable errors in these matching data. Information such as the name, surname, place of birth, date of death, and the military unit he is registered with by Şefik Hüsnü contains 48.71% errors in the work of the Ministry of National Defense called "Our Martyrs". This error rate of close to 50% creates a serious problem regarding the reliability of the contents of the martyr's tag information. Apart from the spiritual feelings of the families of the martyrs, these mistakes in the five-volume book published by a military institution, which is taken as a basis in the process of monument construction, martyrdom reconstruction or restoration of the existing martyrdom, which are undertaken by official departments, allow for a series of ongoing mistakes in environmental practices.

The İntepe-Çakaltepe region constitutes the Anatolian side of the Ottoman defense area on the Çanakkale Front. In this region, the activities of the Allied fleet continued throughout the war; However, on 25-27 April 1915, the Anatolian side was also the scene of the Allied soldiers' amphibious operation. The Battle of Kumkale is a war that lasted two days; however, Ottoman artillery fire in the Çakaltepe-İntepe region constantly disturbed the French troops in

Seddülbahir, which is located on the Rumeli side of the Dardanelles. In this respect, Çakaltepe-İntepe region is a region where artillery units are densely settled and active. For this reason, the data of Şefik Hüsnü Bey includes the losses of the artillery class to a great extent.

On the other hand, compared to the Rumelian side, the Anatolian side of the Çanakkale Front is a much more inactive region in terms of combat intensity. It is highly likely that the Ottoman soldier will receive clear data on the record of wounded or martyred in this region and record these data. Considering the bayonet attacks on the Rumelian side, it can be said that it is much more possible to note the losses of the artillery units on the Anatolian side. In this respect, it can be assumed that it is much easier to record casualties on the Anatolian side compared to intense conflicts such as the Battle of Kirte, Arıburnu and Anafarta on the Rumeli side. However, Şefik Hüsnü Bey emphasized that even the records of casualties on the Anatolian side were insufficient. Moreover, these data are based on hospital notebooks, where records are kept much more systematically, and martyrs who do not need to come to the hospital are not included in this list. For this reason, when the battles fought by the Ottoman soldiers in the entire Çanakkale Front are considered, it can be predicted that the almost 20% increase in the martyr record of Şefik Hüsnü Bey may be higher in the Çanakkale Front in general.

Şefik Hüsnü Bey also included German soldiers who died in the region mentioned in his report. Although there is information that the bodily memories of German soldiers who died on the Çanakkale Front in 1936 were transferred to the Istanbul Tarabya German Military Cemetery through the German Embassy; New data have been added to the existing literature on German soldiers, mostly artillery, who took part in the Çanakkale Front as an ally of the Ottoman Empire in the First World War and died while performing their duties.

"War Cerideleri", which is a legal obligation to be recorded by the administrative staff of the corps, divisions, regiments and battalions at the level of the commander who served in the Ottoman General Staff and ruled the units for 1915, could not be among the documents that Turkish academics could work intensively for many years, just like other military archive documents. However, War Cerides entered the Ottoman military order in the last quarter of the 19th century, with the influence of the German military school; Since the beginning of the 20th century, it has completed its formal features as a compulsory military document. War Records contain a wide range of historical and official data, including daily orders, where commanders can record their views and evaluations. In this respect, it offers refined data of primary importance to academics working in the field of military history. So much so

that, despite the fact that more than 100 years have passed, the battlefields provide the emergence of new martyrdom areas related to the Çanakkale Front in the First World War. The most prominent example of this is the determination of the Kumkale Martyrdom, where those who were martyred in the two-day battle of Kumkale, on the Anatolian side of the Çanakkale Front, were buried, with historical data, after 104 years, in a study conducted on the basis of military archive documents. Moreover, the burial in Kumkale is not only about the Ottoman soldiers, but also about the soldier losses that the Allies had to leave in Kumkale.

Similarly, the identity cards of the soldiers killed in the Ottoman artillery unit as a result of the fire of the battleships in the attack carried out by the Allied Fleet on March 4, 1915 on the Çanakkale Front were recorded by Şefik Hüsnü Bey. In the article, a separate study was conducted based on the expression "Batarya Martyr's Grave" in another military record regarding the Çakalte-İntepe region. On another military sketch from 1915, the focus was placed on the place marked by using the expression "battery martyr's grave" and drawing the "Turkish Flag" symbol on it. Since this sketch was included in the report prepared in April 1915, the military activity on the Anatolian side of the Çanakkale Front was followed before this date. Based on the records of Şefik Hüsnü Bey, it was determined which martyrs were found before April 1915. Finally, the casualties of the soldiers of the Ottoman General Staff, as a result of the bombardment of the Anatolian side of the United Fleet on March 4, 1915, were examined. The military units deployed in March and April of 1915 were investigated in the area where this sign is located behind İntepe on the military sketch. At the beginning of April 1915, it was seen that the martyrs of the Ottoman soldiers who were in charge of the artillery unit on the Anatolian side were only on March 4, 1915, and it was claimed that the martyrdom marked on the sketch could be the "Halileli 12 Battery Martyrdom".

In this state, it was focused on which martyrs might have been buried in the battery martyr's grave whose location was specified on the sketch in April 1915. In this context, 5 (five) different identity tags were determined. Due to the fact that the battle on the Çanakkale Front continued until 9 January 1916, it was predicted that new burials might have been made in the aforementioned battery martyrdom.

In the appendix of the article, a photograph of Şefik Hüsnü Bey taken during the Dardanelles Wars is included. Again, in the appendices, a one-page sample of the military archive record on the martyrs' tags prepared by Şefik Hüsnü Bey in 1916; The sketch drawn in April 1916 and the area where the battery martyr's grave is marked on this sketch; Based on all the data, the image where

the estimated location where the martyrdom should be today is marked on Google Earth is included.

As a result, this article aims to update the identification information of the soldiers who were martyred by the Ottoman artillery who served on the Anatolian side during the battles in the Çanakkale Front in the First World War, based on the official report of 1916, kept by Şefik Hüsnü Bey, and to update the missing information. recommends its removal, correction of erroneous information; not located in the aforementioned land in 2023; however, it provides historical data about the 12 Battery Martyrdom whose existence has been determined by historical military documents.

As the first focus of the article, it was suggested that the book called Our Martyrs should be carefully reviewed and checked under the supervision of expert academics. The second proposition focused on in the article is the determination of a lost battery martyrdom, which is understood not to exist in the field today, using historical data, with the participation of expert academics in Geology, Archeology and other related disciplines.